

УДК 340.123:343.241(09)(430)

**Геревич М. О.** – аспірант кафедри кримінального права та процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

## КАТЕГОРІЯ МЕТИ ПОКАРАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ПРЕДСТАВНИКІВ НІМЕЦЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

*Проаналізовано філософські наукові позиції щодо мети покарання у творчій спадщині представників німецької класичної філософії. Наголошено, що філософська дискусія стосовно проблеми мети покарання продовжувалася упродовж декількох століть. Розглянуто філософсько-правові концепції покарання найбільш визначних представників німецької класичної філософії (І. Канта, Г. В. Ф. Гегеля, Й. Г. Фіхте).*

**Ключові слова:** філософія права, історія філософії права, німецька класична філософія, покарання, мета покарання, виправлення, запобігання злочинам.

Питання мети кримінального покарання є дискусійним не лише у сфері кримінально-правової науки, адже часто було предметом роздумів філософів, теологів, соціологів. Перші спроби концептуальних досліджень зазначеного питання датовані ще V ст. до н. е. Мислителі античних часів (Піфагор, Протагор, Платон, Арістотель та ін.) висловлювали протилежні думки щодо категорії кримінального покарання. Пізніше серед філософів, які в своїх працях досліджували питання покарання, можна виокремити таких: І. Бентам, І. Кант, Г. В. Ф. Гегель, Й. Г. Фіхте, Т. Гоббс, Д. Локк, Вольтер, Дідро та ін. Уже тоді підходи філософів щодо сутності поняття «покарання» розділилися на дві групи: одні визначали покарання як кару (абсолютні теорії покарання), а інші – як спосіб досягнення певних корисних цілей (відносні теорії покарання) [1, с. 819–820].

Філософська дискусія, присвячена окресленому питанню, тривала також впродовж наступних століть. Зокрема, на увагу заслуговують філософсько-правові концепції найвизначніших представників німецької класичної філософії – І. Канта,

Г. В. Ф. Геґеля, Й. Г. Фіхте. Коло інтересів цих мислителів було вельми широким і виходило за межі класичної онтологічної та гносеологічної проблематики. Визначаючи людину суб'єктом пізнання, філософи не змогли обійти етичну сторону буття індивідуума та залишити поза увагою політико-соціальний простір розвитку дійсності [2, с. 50].

Метою статті є систематизація підходів І. Канта, Г. В. Ф. Геґеля та Й. Г. Фіхте в контексті питань визначення сутності кримінального покарання та доцільності його застосування в суспільстві.

Проблема мети покарання цікавила багатьох науковців-юристів і філософів, які працювали в галузі кримінального права протягом всієї історії його розвитку. Чимало запропонованих ними концепцій і теорій не надали однозначного тлумачення цієї складної проблеми. Проте серед них можна виділити дві основні групи:

- абсолютні теорії покарання (теорії відплати);
- відносні теорії покарання (теорії досягнення корисних цілей) [3, с. 341].

*Теорія категоричного імперативу (практичного розуму)*  
І. Канта заснована на припущенні, що від народження розум людини містить певні вимоги, які не потребують жодного доведення – вони є очевидними для людського сумління як непорушні закони. Кримінальне правосуддя керується одним із таких категоричних імперативів, а саме: покарання будь-якого злочинного діяння безумовно вимагає вся моральна природа людини, причому покарання за принципом відплати «рівним за рівне». Якщо дія такого закону вічної моральності припиниться, то і життя людей втратить будь-який сенс [4, с. 215].

Призначення покарання особі, яка вчинила злочин, є наслідком визнання за нею провини і впливає з положення про винну відповідальність. Застосування кримінального покарання до злочинця І. Кант визначав як здійснення справедливості. На його думку, поняття каральної справедливості, що належить державній владі, впливає з ідеї державної організації людей [4, с. 291]. Мислитель вважав, що покарання, яке призначає суд, ніколи не може бути засобом для досягнення певного блага, адже злочинця необхідно засуджувати лише тому, що він учинив злочин.

З людиною не можна поводитися так, як із річчю, приносячи її в жертву для досягнення корисних цілей. Злочинця мають визнати гідним покарання перш ніж ми подумаємо про

виокремлення з нього будь-якої вигоди. Кримінальний закон є категоричним імперативом – безумовною обов'язковою вимогою.

Покарання має бути не тому, що воно корисне, а тому, що його потребує сам розум. Вина за конкретний злочин завжди лежить на людині, яка мала можливість вибору і зробила його. Таким чином, її дії відповідають вільній волі порушника закону.

Суспільні цілі І. Кант вважає непридатними в ролі підстав права карати обґрунтовуючи це так: навіть якби суспільство було готове розійтися за згодою всіх членів, то й тоді спершу потрібно було б втратити вбивцю.

На думку І. Канта, підґрунтям міри покарання є принцип рівності (відплата «рівним за рівне»). Лише відплата може слугувати вираженням чистої та суворої справедливості.

Матеріальна відплата побудована на моральному імперативі. Так, І. Кант вважає, що моральний імператив потребує відплати злом за зло, де лише відплата за принципом рівності може визначити міру й обсяг покарання. Однак цей принцип не потрібно розуміти буквально, подібно до споконвічного права, яке вимагає рівносильної відплати (око за око, зуб за зуб).

Рівність між злочином і покаранням не має бути зовнішньою, навіть, якщо воно буде таким за своїм впливом на злочинця. Лише за вбивство покаранням має бути неодмінно смертна кара (покарання зовнішньо-тотожне зі злочином), оскільки в цьому випадку не може бути іншої відплати. Позбавлення життя може бути врівноважено лише смертною карою, оскільки немає жодної рівності між сповненим стражданнями життям і смертю. Таким чином, навіть найтяжче довічне позбавлення волі не може бути визнано достатньою відплатою за вбивство [4, с. 295–296].

Окрім цього, І. Кант вважав справедливим застосування смертної кари не лише за умисне вбивство, а й за державні злочини. Мислитель зазначав, що найкращим вирівнюванням злочину для всіх учасників антидержавної змови, відповідно до вимог суспільної справедливості, буде покарання кожного стратою. Відступ від таких суворих вимог справедливості в боротьбі з подібними злочинами можливий тільки тоді, коли кількість учасників у державних злочинах буде настільки великою, що знищення їх усіх призвело б до загибелі значної кількості громадян цієї держави. У подібних ситуаціях філософ пропонує главі держави брати на себе виконання функції судді та виносити вирок, який буде застосовано замість смертної кари.

Також І. Кант наголошував на необхідності застосування таких покарань, які б відображали специфічний характер учиненого злочину. Мислитель визначав покарання як матеріальну (реальну) відплату за вчинений злочин і тому відстоював необхідність закріплення різних систем пропорційності злочину та покарання, відплати рівним злом за вчинене зло (наприклад, за вбивство – смертна кара, за майнові злочини – каторга на різні строки, за образу – застосування заходів, які ганьблять винного) [5, с. 55].

Кримінальне покарання – це справедлива кара за вчинений злочин. «Покарання – це вимога категоричного (імператив), яка не потребує інших утилітарних положень». Так, злочинець, який учинив посягання на правове благо «має бути визнаний таким, що підлягає покаранню до того моменту, як виникне думка про те, що з цього покарання можна отримати вигоду для нього чи інших громадян» [6, с. 256].

Якщо хтось вчиняє злочин, то він завдає шкоду не лише потерпілому, а й собі. Зокрема, І. Кант вважав, що «якщо ти вкрадеш, то ти обкрадаєш самого себе». Той, хто краде, робить майно всіх інших осіб незабезпеченим законом. Тому за принципом справедливої відплати, його мають позбавити правової основи охорони власного майна, як теперішнього, так і майбутнього. На думку І. Канта, каральна справедливість вимагає, щоб злодій позбувся всякого майна і нічого не міг би придбати в майбутньому. Для того, щоб злочинець міг продовжувати своє фізичне існування, він має передати свої сили державі, яка буде його утримувати, тобто злочинець повинен виконувати певні необхідні державі роботи, перебуваючи якийсь період або довічно в стані раба на каторжних роботах. Саме так філософ обґрунтував справедливість призначення каторжних робіт як відплати за крадіжку.

*Теорія діалектичної відплати*, представником якої був Г. В. Ф. Геґель, суттєво вплинула на розвиток філософських і правових поглядів упродовж усього ХІХ століття, а в поєднанні з іншими трактуваннями – і у ХХ столітті.

Теорія діалектичної відплати ґрунтується на позиціях геґелівської школи, відповідно до яких, покарання не є чимось доцільним чи раптовим, а постає цілком логічним процесом розвитку ідеї. З огляду на це, покарання має на меті не чуттєвий

момент страждання, що потребує рівності відплати, а саму сутність злочину і його мізерність, яка зумовлює його виявлення і знищення.

Згідно з підходом Г. В. Ф. Геґеля, право полягає у втіленні позарозумної суті волі: так, воля вкладається в певну річ, завдяки чому створюється власність. Воля, втілена в зовнішньому світі, може бути порушена і на неї можна зазіхати ззовні, проте вона залишається недоступною посяганням в самій собі.

Якщо право містить у собі буття сутності волі, то воля, що порушує право, починає суперечити сама собі. Це внутрішнє протиріччя вимагає результату, тобто знищення за допомогою покарання, в застосуванні якого загальна або розумна воля знову triumфує над нерозумною волею. Отже, сутність волі виявляється у формі покарання і знищує вияв волі-злочину, що їй суперечить. Однак, якщо право як вічне перебування волі, непорушне, то протизаконна воля незначна сама в собі та може бути порушена. Нікчемність злочину виявляється перед нами його покаранням.

Покарання є запереченням нікчемного злочину, воно є запереченням волі, що заперечувала право, а отже, воно постає твердженням права. Це означає, що покарання є відплатою. Покарання злочинця передбачає торжество розумного щодо нікчемного і противного розуму.

Кримінальне покарання, яке є головним елементом кримінально-правової заборони, на думку Г. В. Ф. Геґеля, також постає виявом свободи злочинця: «Покарання, яке карає злочинця, виступає його суцєю волею, нагальним буттям його свободи, його правом, а також є правом, закладеним у самому злочині, тобто в його наявній сутнісній волі, в його вчинку. Оскільки в його вчинку розумної істоти закладено, що він є всеосяжним, що він (злочинець. – М. Г.) встановлює закон, який злочинець у цьому вчинку визнав для себе, під який він, таким чином, може бути підведений як під своє право» [7, с. 147].

У філософії Г. В. Ф. Геґеля мету покарання тлумачать у контексті закону заперечення заперечення. Мислитель розцінює злочин як перше заперечення. Відтак, покарання постає не запереченням, а запереченням заперечення. Оскільки злочин виступає в ролі першого примусу як насильства, то покарання трактують як таке, що цей примус усуває [8, с. 11]. Отже, якщо заперечення покаранням має бути спрямоване на знищення заперечення, що криється в злочині,

то обидва ці заперечення мають збігатися. Причому головним постає покарання як відновлення справедливості з позицій діалектичної необхідності [2, с. 167].

Покарання як заперечення не може не передбачати жодних заходів, адже його міра залежить від самого злочину. Покарання так само як заперечуване злочинцем право має певний обсяг і якість. Таким чином, тотожність злочину та покарання не мають бути специфічно рівними. Зовсім не потрібно завдавати зовнішнім чином злочинцеві те саме, що зробив він. Тобто покарання має відповідати мірі винності злочинця.

Філософ наголошував, що не потрібно спиратися на теорію загрози покарання. Він вважав, що ця теорія ґрунтується на сприйнятті людини як особи невилної, яку примусили до певної поведінки та дій шляхом залякування. Водночас Г. В. Ф. Геґель вважав, що джерелом права і справедливості є не несвобода й погроза, а свобода та воля. Філософ розумів покарання як право, закладене в самому злочинцеві, у діях якого міститься воля одиничного. Він осмислює покарання як таке, що охоплює власне право злочинця, який дає згоду на це покарання своєю дією, тобто вчиненням злочину [2, с. 72].

У цьому контексті покарання постає відплатою всезагальної волі. Воно відрізняється від помсти тим, що полягає у відновленні буття, яке було порушено, і є реалізацією влади не індивідуального (як у разі помсти), а суспільного характеру.

Визначення міри покарання для кожного злочину не є завданням філософії. Філософія має лише обґрунтувати принцип і надати його як додаток законодавцю. Проте міру провини або якісну і кількісну цінність відомого права не можна визначити точно. Ця цінність постає спільним знаменником злочину і покарання, адже відображає внутрішню рівність абсолютно різних за зовнішнім виглядом речей. Наприклад, за своєю зовнішньою, специфічною формою, крадіжка та розбій, з одного боку, пеня і тюремне ув'язнення – з іншого, є абсолютно різними. Але, оскільки вони виражають позбавлення або страждання різної величини і цінності, то їх можна порівнювати завдяки цій спільній властивості. Тому людський розум має можливість за допомогою цього рівняння визначити спочатку цінність злочину, а потім відповідну йому, цінність покарання.

Якщо узагальнити абсолютистські теорії, що пояснюють мету покарання, то необхідність каральної відплати, висловлена

І. Кантом, постає як просте переконання, що не має жодного наукового висновку. Однак його категоричний імператив, посилення на совість, властиві кожній людині.

Те, що І. Кант визначає як невід'ємну приналежність нашої совісті та вказівку на практичне застосування принципу, покладеного в основу його теорії, так само виражено і в науковому висновку Г. В. Ф. Геґеля. Цей принцип полягає в повній гармонії з геґелівською ідеєю держави, що є моральною ідеєю, яка слугує сама собі за мету.

Таким чином, істина, визначена в абсолютних теоріях, полягає в тому, що покарання обґрунтовує вчинений злочин, застосування якого спирається на його внутрішню справедливість.

Підхід абсолютних теорій продовжували осмислювати видатні мислителі науки кримінального права. Однак лише небагато вчених визнали його таким, що дає змогу дійти згоди в контексті різних теорій мети покарання. Важливо наголосити на прагненні поєднання ідей абсолютних теорій з основними положеннями відносних теорій. Не варто забувати, що держава ніколи не керувалась у кримінальному правосудді лише принципом відплати. Законодавство і практика завжди поєднували з покаранням досягнення різноманітних цілей. Цей принцип потрібно взяти на озброєння на сучасному етапі.

Прихильників відносних теорій об'єднувало те, що вони вбачали зміст і корисність покарання в досягненні будь-якої конкретної (корисної) мети (наприклад, щоб утримати інших членів суспільства від злочину або для виправлення засудженого) [7, с. 123].

За вченням прихильників відносних теорій, застосування покарання не можна пояснити лише вчиненням злочину. Покарання існує не тому, що було вчинено злочин, а для того, щоб злочини не відбувалися. Воно не є самоціллю, а переслідує корисні цілі: захищає суспільство від злочинця, виправляє його лякає тих, хто міг би взяти з нього приклад тощо. Саме для цього існує покарання як розумна міра протидії злочинності.

На думку представників відносних теорій прихильники абсолютних теорій помилялися, визначаючи, що покарання є помстою, вимогою совісті або здійснення Божої волі. Помста – це сліпе, тваринне почуття, а не розумна міра. Совість вимагає засудження зла, а не покладення страждань на злочинця. Господь вчив нас любити і прощати, а не карати.

У праці Й. Г. Фіхте «Der geschlossene Handelsstaat» (1800) викладено підхід мислителя стосовно походження держави та права, а також обґрунтовано розуміння цілі держави, проаналізовано ключові проблеми політико-правової системи, зокрема приділено увагу правовому інституту покарання [9]. Основою теорії мети покарання, розробленої німецьким філософом, є уявлення про покарання як засіб досягнення корисних цілей, а саме – залякування осіб і виправлення злочинців. У теорії Й. Г. Фіхте послідовно виражено все те, до чого прагнуть відносні теорії. Філософ усунув протиріччя між двома основоположними елементами концепції корисних цілей покарання (поняттями «попередження злочинів» та «виправлення винних») [10, с. 94]. Ця теорія існує та розпадається разом з ідеєю договірної держави і з супідрядною метою простої безпеки, в якій Й. Г. Фіхте вбачав виняткове завдання держави. На думку мислителя, існування держави впливає з суспільного договору, метою якою є взаємна безпека громадян. Відповідно до наведеного підходу щодо визначення держави, філософ формує кримінальну теорію. Лише суспільний договір створив права для кожної окремої особи. Отже, того, хто порушив цей договір (вчинив злочин), мають вважати абсолютно безправним, таким, що стоїть поза законом [11, с. 50].

Основою держави є лише договір, а отже, існує тільки для тих, хто дотримується його. Злочинець порушив договір, тому для нього держави більше не існує. Злочин ставить злочинця поза державою. Найбільш вдалим у цьому контексті постає вигнання, що в буквальному розумінні мають призначати за найменший незначний проступок [10]. Зазначений підхід є доцільним, відповідно до поняття суспільного договору, а з огляду на мету, якій має слугувати цей договір, впливає таке: ми не повинні залишати поза увагою те, що держава визначає своєю метою лише взаємну безпеку. З огляду на це, державі не потрібно було б вдаватися до вигнання, якби було визначено інший засіб, за допомогою якого так само добре забезпечувалася б безпека держави [9, с. 112].

Подібний засіб, що заміняє відторгнення (вигнання) злочинця з суспільства, Й. Г. Фіхте вбачав у відбуванні злочинцем покарання: «всі обіцяють один одному не виключати злочинців, наскільки це сумісно з суспільною безпекою,



з середовища держави, але надати їм можливість спокутувати іншим способом власну провину». Вказані вище слова мислитель визначає договором про спокуту провини.

На думку Й. Г. Фіхте, щоб досягти мети, держава намагається утримувати свої членів від злочину за допомогою загрози покарання. Якщо загроза була безсила, то покарання необхідно пристосувати так, щоб воно виправляло злочинця, який потім зможе повернутися в державу, адже в ньому буде нівельовано тягу до правопорушень [10, с. 95].

Так, Й. Г. Фіхте створив універсальну систему, у якій поєднав два ключові елементи концепції досягнення покаранням корисних цілей: запобігання злочинам, виправлення винної в учиненні злочину особи. Таким чином, частково було розв'язано проблему «жорстокості» деяких відносних теорій покарання, відповідно до яких основною метою покарання було залякування інших, а людина була засобом досягнення цієї цілі (чим жорстокішим було покарання, тим більшим був превентивний ефект езекуції). Мислитель вважав, що покарання є необхідним. Однак, якщо його вже застосовують, то, окрім мети залякування інших, воно має містити іншу утилітарну ціль – виправлення засудженого. Варто зауважити, що саме Й. Г. Фіхте поєднав в одній теорії цілі виправлення та превенції.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. – Київ : Істина, 2011. – 1112 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Политические произведения / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Наука, 1978. – 438 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Київ : Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.
4. Кант И. Метафизика нравов : в 2 ч. / И. Кант. – М. : Мысль, 1965. – Ч. 2. – 478 с.
5. Вереша Р. В. Мета покарання: теорії (концепції), історія та сучасний стан / Р. В. Вереша, К. Ю. Лоєнко // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 2 (18). – С. 54–61.

6. Бичко І. В. Філософія: курс лекцій : навч. посіб. / І. В. Бичко, Ю. В. Осічнюк, В. Г. Габачковський та ін. – Київ : Либідь, 1991. – 456 с.
7. Нерсисянц В. С. Философия права : учеб. для вузов / В. С. Нерсисянц. – М. : ИНФРА-Норма, 1997. – 652 с.
8. Геґель Г. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / Г. В. Ф. Геґель ; пер. з нім. – Київ : Юніверс, 2000. – 336 с.
9. Фихте И. Г. Замкнутое торговое государство / И. Г. Фихте ; пер. с нем. Э. Э. Эссена. – М. : КПАССАНД, 2010. – 162 с.
10. Fichte J. G. Grundlage des Naturrechts / J. G. Fichte. – Iena und Leipzig : Ernst Gabler, 1797. – 284 s.
11. Мишаткина Т. В. Этика : учеб. пособие / Т. В. Мишаткина, Я. С. Яскевич. – Минск : Выш. шк., 2017. – 334 с.

#### REFERENCES

1. Benitskyi, A.S., Huslavskyi, V.S., Dudorov, O.O., & Rozovskyi, B.H. (2011). *Kryminalne pravo. Zahalna chastyna [Criminal Law. General part]*. Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
2. Hehel, H.V.F. (1978). *Politicheskie proizvedeniya [Political works]*. Moscow: Nauka [in Russian].
3. Bazhanov, M.I., Baulin, Yu.V., & Borysov, V.I. (et al.). (2005). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal Law of Ukraine. General part]*. M.I. Bazhanov, V.V. Stashys, V.Ya. Tatsii (Eds.) (2<sup>nd</sup> ed., rev.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
4. Kant, I. (1965). *Metafizika nravov [Metaphysics of manners]* (Vols. 2). Moscow: Mysl [in Russian].
5. Veresha, R.V., & Loienko, K.Yu. (2010). Meta karannia: teorii (kontseptsii), istoriia ta suchasnyi stan [Purpose of punishment: theory (concept), history and current state]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy, Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 2(18), 54-61 [in Ukrainian].
6. Bychko, I.V., Osichniuk, Yu.V., & Habachkovskyi, V.H. et al.). (1991). *Filosofii: kurs lektzii [Philosophy: course of lectures]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
7. Nersesianc, V.S. (1997). *Filosofii prava [Philosophy of Law]*. Moscow: INFRA-Norma [in Russian].
8. Hegel, H.V.F. (2000). *Osnovy filosofii prava, abo Pryrodne pravo i derzhavna nauka [Fundamentals of the Philosophy of Law, or Natural Law and State Studies]*. Kyiv: Yunivers [in Ukrainian].
9. Fihte, I.G. *Zamknuotoe torgovoe gosudarstvo [Closed trade state]*. (E.E. Essena, Trans). Moscow: KPASSAND [in Russian].
10. Fichte, J.G. (1797). *Grundlage des Naturrechts*. Iena und Leipzig: Ernst Gabler.
11. Mishatkina, T.V., & Yaskevich, Ya.S. (2017). *Etika [Ethics]*. Minsk: Vysheushaia shkola [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 24.10.2017

---

**Herevych M.** – *Postgraduate Student of the Department of Criminal Law and Process of the «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine*

### **Category of Purposes of Penalty in Creative Heritage of Representatives of German Classical Philosophy**

This paper explores the scientific positions regarding the purpose of punishment in the creative heritage of the representatives of the German classical philosophy. The article contains a philosophical analysis of poenological issues in the history of the philosophy of law. It was emphasized that the philosophical discussion around the problem of the purpose of punishment did not go away for several centuries. The philosophical and legal concepts of punishment of the most prominent representatives of the German classical philosophy: I. Kant, G. W. F. Hegel, J. G. Fichte have been considered in detail.

The work aims to show that for modern philosophy of law it is important that the circle of the interests of these thinkers was very broad and turned out to be the classical framework of ontological and epistemological issues. These philosophers regarded man as the subject of knowledge within the limits of their own philosophical systems, they could not ignore the ethical side of being an individual and the political and social space of the development of reality, therefore their works seems interesting and relevant to the legal science even today, although since then it has passed more than two centuries.

The article states that by the teachings of the supporters of the relative theories the use of punishment is not explained at all simply by the fact that the crime is committed. The punishment is not applied because the crime was committed, but in order not to commit crimes. It is not an end in itself, but pursues well-known useful goals. In particular, it protects the society from the perpetrator, corrects the perpetrator and frightens those who could take an example from him etc. It is for this purpose that there is a punishment as a reasonable measure of counteraction to a crime.

The author believes that J. G. Fichte created a universal punishment system. He combines both (in a certain sense, by that time hostile with each other) key elements of the concept of achieving by punishment of useful purposes. In particular, in his opinion, the prevention of crimes and the correction of the

perpetrators of a person's crime can be combined. Thus, the problem of the «cruelty» of some of the relative theories of punishment (the last believed that the main purpose of punishment is the intimidation of other persons, and a person is a means to achieve this goal, and, accordingly, the more severe the punishment, the greater is the preventive effect of the execution) was partially solved. In the article, the author concludes that Fichte thought: punishment is necessary and if it is used, it must contain (in addition to the purpose of intimidation of others, and another utilitarian purpose) correction of the convict himself. It is important that for this purpose corrections and prevention within the limits of one stable theory have not met.

**Keywords:** philosophy of law, history of philosophy of law, German classical philosophy, punishment, purpose of punishment, correction, prevention of crimes.